List 45.

NOVICE

Tečaj XXV.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 6. novembra 1867.

Stoletnica c. k. kranjske kmetijske družbe.

(Konec.)

Po končanih govorih poroča gosp. dr. E. Costa, ud glavnega odbora, da je presvitli cesar blagovolil potrditi nova družbina pravila prav tako, kakor jih je občni zbor 8. maja nasvetoval, samo da se §. 31. dodá pristavek, da se vsaka prememba v številu poddružnic mora naznaniti deželni vladi. Ker je glavni odbor bil prepričan, da tudi občni zbor ne bi se upiral temu dodatku, zato ga je pripisal omenjenemu §., in nova pravila so se po tem natisnila.

Ker nihče izmed zbranih udov ni bil zoper to, da je glavni odbor pritrdil dodatku §. 31., napové poročevalec dr. Costa, da zdaj pride volitev predsednika, podpredsednika, 12 odbornikov in tajnika na vrsto, in razloží, kako naj bi se te volitve vršile, da ne bi zadrževale zborovanja, po njegovem nasvetu namreč tako, da se po listkih, ki so med družbenike razdeljeni, voli podpredsednik in 12 odbornikov, in da pregled glasovanja prevzamejo gosp. deželni poslanec vitez Gariboldi, gosp. župan Höchtl, gosp. župan Hren, gosp. profesor Konšek, gosp. mestni odbornik Debevec, gosp. Gaudia, hišni posestnik, in gosp. dr. K. Ahačič. Kar pa se tiče volitve predsednika, nasvetuje, naj se opustí volitev po listkih, ampak z enim glasom (per acclamationem) naj zbor izreče, da voli gosp. Fidela Trpinca, možá, kterega vsi v srcu svojem nosimo, ki ima brezštevilno zaslug za povzdigo kmetijstva in obrtnijstva v naši deželi, — možá, ki je domače naše kmetijstvo zmiraj častno zastopal tudi pred vnanjim svetom in kterega je, kakor smo v godovnici gosp. dr. Bleiweisa slišali, pazarizka gospodarska akademija počastila z naslovom častnega predsednika, — možá, ki že 18 let predseduje družbi naši kmetijski. „Dobro! dobro! dobro!“ — tako se razlega od vseh stranî družbine dvorane. Ko potihnejo ti klici, reče očitno ginjen gosp. Trpinec, da je že star in da želí, naj se mlajšim močém izroči to častno opravilstvo. Odgovoru dr. Costovemu, da „ne moremo“, pritrdi zbor sopet soglasno, in na to reče gosp. Trpinec, da se udá tolikim željam; na to se ponavljajo živio-klici, pa tudi hrvaška gospoda poslanca mu s srčnim govorom čestitata. — Gosp. župan dr. Costa poprime zopet besedo in pravi, da govor dr. Bleiweisa na čast stoletnici je bil izvrsten, al pomanjkljiv v tem, da o svojem delovanji skozi 25 let na prid kmetijstva ne samo kranjske dežele, temveč tudi sosednjih deželá po „Novicah“ ni ne besedice zinil. To je sicer lahko razumeti, ker ni hotel sam sebe hvaliti; al dolžnost je naša, da se tega njegovega delovanja spomnimo danes mi in godovnici dodamo, kar je on izpustil. „Novice“ so voditeljce našemu kmetu skozi četrtstoletja in če tudi jih kmetje morebiti ne hranujejo vezanih v svojih predalih, so si njih poduke vendar vtisnili v glavo, in pogled po deželi kaže, da se kmetovalci ravnajo po duhu „Novic.“ Očita se od nekterih straní „Novicam“, da so prestopile ozke meje kmetijskega podučevanja in se spuščajo še na drugo polje. To je res, a vsak rodoljub mora obširnejše to delovanje „Novic“ jim v posebno zaslugo šteti, kajti narod naš potrebuje mnogovrstnega poduka, da napreduje v omiki. (Dobro! dobro!) Naj gospodje iz dežele, ki so danes tukaj, sami povedó, ali niso „Novice“ zaklad naš im kmetovalcem, ki vse, kar zdaj vedó, se imajo zahvaliti „Novicam“. (Pravo! pravo!) In dr. Bleiweis je bil duša temu prekoristnemu časniku. Gledé na vse to stavim predlog tretji: naj tudi pri volitvi tajnika se opustí glasovanje po listkih in se tudi dr. Jan. Bleiweis za družbinega tajnika zopet voli soglasno „per acclamationem.“ In to se zgodí z živahnimi živio-klici.

Za pregled oddanih volilnih listov izvoljenih 7 gospodov se podá sedaj v stransko sobo.

V imenu odborovem predlaga gosp. dr. Costa: naj se visokorodna gospôda pl. Conrad Eybesfeld, cesarski namestnik, in pa grof Franc Meran, sin neumrlega nadvojvoda Ivana, volita za častna uda c. k. kmetijske družbe. Per acclamationem se to zgodí. Cesarski gospod namestnik sprejme radosten to volitev in zagotavlja, da bode rad podpiral družbo na svojem javnem stališču pa tudi kot zasébnik (Živio). Gospodu grofu Meranu naj se naznani volitev brž po telegramu. (Poslednje „Novice“ so že povedale, da je gospoda grofa ta spomin na ljubljenega njegovega očeta prav posebno razveselil.)

V imenu glavnega odbora poroča potem gosp. odbornik Seunig o predlogu c. k. logarja gosp. Dimica zarad živih mej. Odbor nasvetuje, naj se sreberne svetinje delijo gospodarjem, ki živo mejo (plot) posebno iz gloga ali belega trnja naredé, saj 50 sežnjev dolgo in najmanj 3 čevlje visoko; svetinje priznava občni odbor po predlogu dotične kmetijske poddružnice in županije; vrh tega naj družba na svitlo dá v 1000 iztisih poduk, po podobah razjasnjen, kako se narejajo dobri trnjevi plotovi, in ta poduk naj se zastonj po deželí razdelí. Gosp. Dimic priporoča za živo mejo tudi smreko, in da naj se svetinja dá še le po preteku treh let, ko se bo videlo, da se je plot dobro zarastel; dr. Orel zagovarja odborov predlog; prof. Peternel priznava prednost glogovih plotov, pa hvali tudi gabrovega; dr. Bleiweis razjasnuje, da predlog odborov meri na vsak dober plot, pa prednost daje trnjevemu, in dokaže, da ni na leta gledati, kdaj naj se podelí svetinja, ampak na to, da je pravilno izrejeni in trdni plot 3 čevlje visok; gosp. Peter Kozler želí, naj se v razpisu izreče namen plota, to je, da se ni naredil zavoljo lepšega, ampak zato, da je ograja posestvu; profesor

Lésar namesti 1000 iztisov želí 2000 iztisov. — Pri glasovanji se sprejmejo odborovi predlogi z dostavkom Kozlerjevim in nasvetom Lésarjevim.

Zdaj poprime gosp. Dimic besedo in nasvetuje, naj družba vsacega četrt leta izdaja gospodarsk časnik, ker letopis „Mittheilungen“ ne zadostuje sedanjim potrebam napredovajočega gospodarstva v vseh razdelkih. Dr. Orel ne vidi potrebe za tak časopis, ker je na kupe nemških kmetijskih časnikov, ki si jih za majhen denar vsak lahko omisli; za našega kmeta pa zadostujejo „Novice“, o kterih je znano, da prinašajo poduke o vsem, kar je umnemu kmetovalcu vedeti treba in ne zanemarijo nobene nove iznajdbe na kmetijskem polji; velika vrednost „Novic“ je spoznana povsod *) in če hoče kdo slovenskemu kmetu kak poduk dati, naj ga pošlje vredništvu „Novic“; vem, da ga bo rado vzelo. Dr. Costa misli, da o predlogu Dimičevem se ne more pri tej priči kaj gotovega skleniti; namen je dober, al vprašanje je: ali bi ga mogel glavni odbor izpeljati gledé na stroške in obseg tega časnika. Zato nasvetuje, naj se Dimičev predlog izroči glavnemu odboru, da o njem poroča. Gosp. Dežman se sklada s Costovim predlogom, pa dostavlja, da odboru poroča že v prvem glavnem zboru. In tako se sprejme ta predlog.

Namesti gosp. dr. Razlaga, ki ni mogel v zbor priti, ker je zbolel, naznanja dr. Bleiweis Razlagov predlog: naj zbor priznava potrebo, da se kmetijska učilnica napravi v Ljubljani, kteri se pridružite učilnici za sadje- in vinorejo in pa gozdnarstvo, ki ju deželni zbor kranjski namerava osnovati; zarad te naprave pa naj se kliče domoljubje na pomoč, da se deželnemu zakladu polajša naprava; on sam se zaveže v ta namen darovati 100 gold. Upati je, da se bojo ustanove (štipendije) učencem, ki pridejo v kmetijsko učilnico ljubljansko, našle tudi na slovenskem Štajarju in slovenskem Korotanu. Dr. Bleiweis podpira Razlagov predlog, ki ga zbor sprejme, in po predlogu Costovem izreče zahvalo rodoljubnemu gospodu dr. Razlagu.

Po tem stopi vitez Gariboldi v dvorano in naznanja izid glasovanja družbenikov o volitvi podpredsednika in 12 odbornikov. — Z veliko večino (68 glasovi) je bil župan dr. Costa izvoljen za podpredsednika. To naznanilo je bilo sè živahnimi živio-klici sprejeto. Dr. Costa se zahvaljuje za čast, ki mu je po tej volitvi došla in obeča, da kakor povsod bode tudi na tem mestu, kar bo mogel, delal na blagor domovini in narodu. (Živio!) V glavni zbor pa so bili kot odborniki tudi z veliko večino glasov izvoljeni gospodje: Dimic, Faber, vitez Gutmansthal, Seitner, Pregl, Šolmajer, dr. Orel, Debevec, Koren, Malič, Jož. Seunig, dr. Jan. Ahačič.

Predsednik gosp. Trpinec s kratkim ogovorom (slovenskim) sklene sejo, ktere poslednje besede bile so trikratni slava-klici Njih Veličanstvu presvitlemu cesarju.

In tako je bil praznik stoletnice, kakor je zaslužila, v občnem zboru tako vredno in častno končan, da ostane vsacemu, ki je z dobrim srcem prišel v to sejo, vse žive dni v blagem spominu.

Sto let je lep čas, in družba se more po besedah neumrlega Joana ponašati posebno s tem, da se ni sprehajala v jalovih teorijah, ampak je ves čas hodila praktično pot.

Slava družbi kmetijski!

---

*) Glej 38. list „Novic“, v kterem celó graška „Tagespošta“ „den Novice-Bauer“ stavi drugim kmetom v izgled.

Gospodarske stvari.

O uravnavanji in gospodarstvu kmetij sploh

in nekoliko besed o umnem kmetovanji.

(Dalje.)

Dalje hočemo preiskovati red, ki se imenuje gospodarstvo na čredinke.

Ta red je star, starejši od triletnega obdelovanja. Posebno znamenje tega reda je, da se pašniki izorejo in pripravijo za žito; toliko časa, dokler sploh žito dobro raste, se seje žito, potem se pustí, da se njiva zaraste s travo, in da zopet služi kot spašnik. Ta red je domá posebno na Turškem, sicer pa v planinskih krajih, kot v Salcburškem, Štajarskem (zgornjem).

Gospodarstvo na čredinke ne potrebuje travnikov, kakor jih natriletno obdelovanje polja potrebuje. Trava pri tem redu se pokosí in posuší, da služi pozimi za klajo. Poleti se živina vedno pase na teh omenjenih pašnikih. Vidimo toraj, da se žito s travo vrsti: 1. žito, 2. trava.

Poglejmo nektere kolobarje gospodarstva na čredinke bolj na drobno: Na Salcburškem je navaden ta kolobar: 1. ozimno žito, 2. trava, 3. trava; ali pa ta kolobar: 1. ozimno žito, 2. jaro žito, 3. trava, 4. trava.

Na zgornjem Štajarskem je ta kolobar v navadi: 1. rž, 2. oves, 3. rž, 4. trava, 5. trava, 6. trava, 7. trava.

Vendar imajo gospodarstva na čredinke tudi praho, postavimo v Holštajni: 1. praha, 2. ozimno žito, 3. rž, 4. oves, 5. trava, 6. trava, 7. trava, 8. trava, 9. trava.

Jasno je, da tudi ta red precej seje žita, kar je potrebno. V Holštajni praho že zgodaj pognojijo; to gotovo pšenici hasne.

Tudi ta kolobar je v navadi: 1. oves, 2. praha, 3. ozimno žito, 4. jaro žito, 5. oves, 6., 7., 8., 9. in 10. trava. Oves bo gotovo dobro storil; potem je praha, in po prahi gotovo izvrstno stori ozimno žito. Pri tem poljskem redu je to slabo, da trava po žitu more v zemlji dobiti le malo in revnega živeža.

Pri tem redu se živina od spomladi do jeseni pase na pašnikih. Priporoča se torej, da krave teletijo v takem času, da teleta morejo spomladi na čvrsto pašo iti. Ker ima ta red mnogo trave, zato ne potrebuje mnogo uprežne živine. Živina hodi od spomladi do jeseni na pašo; torej ni toliko dela pri kladenji živine, ker v čredinkah lahko en pastir mnogo živine oskrbí. Živinoreja gotovo cvetè. Kapital za plemensko živino (Zuchtvieh) je velik; manjši je kapital za uprežno živino in poljsko orodje. Gospodarstvo na čredinke je toraj na široko (ekstensivno).

Če na tanko premislimo, lahko zboljšamo gospodarstvo na čredinke s tem, da zmiraj ne sejemo žita, ampak eno leto lan ali korenstvo; korenstvo nam gotovo v prid doide pozimi v zboljšanje kladenja naše živine. Če hočemo tudi (gorčico, raps) sejati, bi smeli taki kolobar sestaviti: 1. praha, 2. gorčica, 3. ozimno žito, 4. detelja, 5. ozimna pšenica, 6. repa ali krompir, 7. jaro žito, 8., 9., 10., 11. trava (pašnik).

Ta kolobar je za dobro, močno zemljo.

Za bolj revno zemljo bi smeli tako-le kolobariti: 1. praha, 2. gorčica, 3. ozimno žito z deteljo, 4. detelja, 5. detelja, 6. ozimna pšenica, 7. repa ali krompir, 8. jaro žito s travo, 9., 10., 11. trava.

V planinskih deželah, sploh tam, kjer je kraj le za živinorejo, priporoča se gospodarstvo na čredinke. Hočemo napisati kolobar, ki je na grajščini v Proskavi (pruska kmetijska akademija): 1. krompir, 2. jaro žito

(v žito deteljna trava = Kleegras), 3. deteljna trava, 4. deteljna trava, 5. deteljna trava, 6. rž. Zračje je vlažno; zemlja peščena, revna.

Pri tem omenimo tudi tako imenovano angleško petletno obdelovanje polja (englische Fünffelderwirthschaft), ki ima v kolobarji v izboljšanje, v počitek zemlje 2 leti deteljno travo. Kolobar je ta: 1. repa, 2. ječmen (v ječmenu deteljno travo), 3. deteljna trava, 4. deteljna trava, 5. pšenica.

Angleži ljubijo ta kolobar, in v resnici je dober, ker zemlja pri tem vrstenji vedno v moči ostane. Trave je tudi dosti, da je mogoče živino rediti in dosti gnoja dobiti.

V sklep našega popisanja „gospodarstva na čredinke“ hočemo še omeniti, kaj je vzrok, da se imenuje ta red gospodarstvo na „čredinke“ (Koppelwirthschaft). Navadno je, da so njive razdeljene v več enacih ograjenih delov; ravno tako so tudi pašniki ograjeni, ali sploh oddeljeni (abgetheilt), in od tod to ime.

(Dalje prihodnjič.)

Cepljene murve na prodaj.

Razglašeno po prošnji sl. kmetijske družbe kranjske.

Gosp. Adalbert Stiglitz, c. k. nadlajtenant in grajščak na spodnjem Štajarskem, je prosil kranjsko kmetijsko družbo, naj naznani murvorejcem, da ima okoli 3000 cepljenih prav lepih murv na prodaj, ki so blizo 9 čevljev visoke in po 3, 4, 5 in tudi 6 palcev debele. Gosp. Stiglitz, ki je bil skozi 22 let kot vojak na Laškem in se je ondi v murvoreji popolnoma izuril, pravi, da Lahi v prvih 3 dôbah pokladajo črvičem divje, v 4. dôbi pa cepljene murve; tako se ohranijo gosenice bolj zdrave, *) predejo trdnejšo nit in so kokoni tudi težji. Gosp. Stiglitz ponuja gori imenovane cepljene murve po 40, 50, 60, 80 krajc., tudi po 1 in 2 gold., s tem, da jih pripelje na železnico v Celje in se le kaj malega plača za ambalažo. Dobijo se pa pri njem tudi necepljene (divje) murve in sicer po 4 gold. 100 murv. Tudi za poskušnjo rad pošlje, kdor jih kaj želí. Gosp. Stiglitz je družbi kmetijski poslal dva lista: enega od cepljene, druzega od divje murve, in gorko priporoča, naj bi svilorejci sadili cepljene, ker njih perje je mnogo težje, bolj smolnato in tečnejše, tedaj tudi več zdá in se ga manj potrebuje.

Pisma gospodu Adalb. Stiglitzu naj se pošiljajo pod adreso „k. k. Oberlieutenant und Gutsbesitzer am Schloss Pleuna, Post Sachsenfeld, per Cilli.“

*) Kako pa to, da je do poslednjih let največ bolezni na Laškem bilo in so Kranjci libro kokonov za seme Lahom po 6, 8, in tudi po 14 gold. prodajali? Vred.

Podučne stvari.

Več svitlobe, več poduka!

Že davno smo mislili iz letošnjega sporočila glavne šole postojnske natisniti sestavek, ki ga je pod naslovom „**Zemljepisje v ljudski šoli**“ spisal šolski ravnatelj, častiti gosp. Jan. Vesel. Ona napitnica gosp. prof. Peternela pri obedu c. kr. kmetijske družbe 24. dne t. m. nas je spomnila našega namena. Evo tedaj oni sestavek:

„V sedanjem času, ko se na svetu vse tako hitro vrší, ko nas brzovlaki po železni cesti in parobrodi po nevarnem morji prevažajo, in v malem času vidimo lahko mnogo krajev svetá, v sedanjem času je gotovo potreba, da vsak človek več ali manj pozná vsaj bližnje površje naše zemlje. Tudi mika človeka že radovednost, da vsaj nekoliko pozná velike svetove, ki se sučejo nad nami v neizmernih krogih, da vé, v kakošni razmeri med seboj so solnce, zemlja in luna, kako se zadnji dve razsvetljujete itd. Potrebno pa je, da pozná bolj na drobno naš del svetá, še bolj pa našo carevino in posebej še svojo domovino s sosednjimi deželami.

Zato se koj v prvem razredu začenja otroku nekoliko bistriti um, da vé vsaj nekoliko o obliki naše zemlje, o njenih mnogoterih delih; tako dobí dete, dasiravno vselej ne natančne zapopadke, pa vsaj pravi razum o tej ali uni reči. Tako bi do četrtega razreda dospeli otroci do precej obširne vednosti, ko bi se jim vsako leto prilagalo pri berilih, da bi otroci ne znali samo brati, ne znali samo moralne povestice pripovedovati, temoč tudi kaj druzega.

Da je nauk zemljepisja res potreben veče natančnosti in veče obširnosti, kakor je v sedanjih berilih, prepričal se je pisatelj sam. Otroci niso poznali najbližnjih, najzanimiviših krajev, kterih notranjska stran tako obilo ima; niso vedeli, kje izvira Pivka, kod pride iz postojnske jame, in kaj se dalje ž njo godí; neznan jim je bil popolnoma le slabe dve uri oddaljeni grad predjamski, le malo znane cerkniškega jezera slovite zanimivosti. O bolj oddaljenih krajih naše domovine, se vé, smé se še manj pričakovati. Da se s tako nevednostjo otrokom ne vceplje prava ljubezen do domovine, ko ne pozná njene lepote, njene tudi v kamenitih tleh velike posebnosti, razume se po sebi. In taka se godí tudí drugod. Zató se nam ni treba čuditi, ako ima národ v mnozih krajih tako malo samosvojnosti, tako malo spoštovanja samega sebe, tako malo národnega ponosa; vidimo pa nasproti, da vse tuje ljubi in spoštuje, svoje domače pa zametuje in v nič deva. Žalostna prikazen je, pa vendar resnična!

Le takrat je mogoča viša omika narodova, ko spoznava lepoto in imenitnost svoje dežele, ko smé tudi reči: naše nebotične gore se tudi krasno žaré o jutranjem solncu, njih gole, sive pečine se dvigajo ponosno v plavo nebo; naše globoke doline pretakajo bistri studenci in šumeči potoki v smaragdni krasoti; tudi mi dišemo hladni planinski zrak, pa nam tudi sije vroče solnce italijanskega podnebja; naše homce in planote senčijo široki sadunosni vrti, ko štajarska, dolenska in primorska stran po prijetnih goricah rodí najbolja vina. Po naši deželi stojé lepa mesta in snažni trgi ob ladjonosnih rekah, čedne vasí pa se skrivajo v senci sadnih dreves, na homcih in hribih bliščé že od daleč bele cerkve, kterih milo zvonenje vabi trudnega popotnika solzne doline k sebi, da stiske in nadloge svoje izlije pred studencem Božje milosti; tudi naša dežela ima krasna jezera, ktera obdajajo visoke goré z vsem veličastvom planinskega svetá; ima jezero, po kterem ribič nastavlja skrite mreže, in lovec strelja boječe ptice in hitre zajce; še več čudov pa skriva kamenita zemlja v svojem nedru; tu vidiš v podzemeljskih jamah najmnogovrstnejše kapnike, ki bliščе v najlepših diamantih, ktere je izbrusila sama mati narava, po jamah se pretakajo šumeči potoki, ki dalje pod zemljo vršijo in zopet drugej zagledajo beli dan. Koliko lepot, koliko čudov ima naša krasna zemlja! Ali ni vredna, da jo vsak deželan spozná, vsak domorodec ljubi in spoštuje, ko svojo najboljšo, najljubeznjivišo mater! Ali ni potrebno, dobro in koristno, da tudi mlado občutno srce bolj natančno se po nji ogleda in s tem spoznanjem srka iskreno ljubezen do nje, in je pripravljeno tudi kri in življenje za-njo darovati.

In ko je zbujena prava ljubezen do domovine s spoznanjem domače dežele, s spoznanjem do-

*

mačega jezika, potem le je mogoče veče blagostanje, viša omika, sploh boljša prihodnost.

Nemško berilo za četrti razred glavnih šol dobro povdarja imenitnost zemljepisja, ko ima celih 75 straní odmerjenih zemljepisju, ko naše slovensko le kacih 9 listov temu znanstvu posvečenih ima.

Misel pisateljeva je ta, da bi vsaj v 4. razredu glavnih šol bilo potrebno, da se zemljepisje pa tudi zgodovina bolj obširno obdeluje, da berilo veliko več in veliko bolj natančno vsaj domače dežele popisuje. Le tako bode tudi ponehalo tisto znano pikanje, ki ga imajo tako mnogi kraji med seboj, ki dela le zdražbe, in je sedanjemu svetu kaj nepristojno. Tako tudi se bode širila vedno krepkejša zavest slovenskega naroda; spoznala bode mladina, da ljudje govoreči en jezik so en narod, da samovoljne politiške meje ne ločijo naroda, spoznavala bode celokupnost slovenskih dežel. Suhoparno učenje nemške gramatike je samo na sebi tako pusto, da se mora pristuditi; da se pa otroški duh nekoliko odpočije teh pravil, tega pregibanje, sklanjanja in spreganja, služilo mu bode ravno zemljepisje, ki bode njegovi radovednosti vstreglo prav zanimivo in koristno, in mu bo prijeten počitek od težavnega, duhomornega učenja oblik tega ali unega jezika.

Da bo pa mogoče v četrtem razredu bolj natančno učitev zemljepisja pričeti, treba je, da se vže koj v prvem razredu prične s prvimi začetnimi črticami, in táko dalje širi v drugem in tretjem razredu. S takimi pripravami le se bo učitev zemljepisja pospešila in v četrtem razredu bo mladež z mnogim znanjem obogatena zapustila šolsko poslopje, in v praktičnem življenji rabila nabrane vednosti.“

Slovstvene stvari.

Pomenki.

Po novi kazenski postavi so 4 vrste kazni, ki jih v nemškem jeziku imenujejo 1. Zuchthaus, 2. Gefängniss, 3. Arrest, 4. Einschliessung. Kakor ima Nemec težavo s takimi izrazi, da loči druzega od druzega (saj vse pomenijo to, da je človek zaprt in da povsod gré za strahovanje (Zucht) kaznovanega, tako je tudi slovenskemu jeziku težavno zaznamovati to, kar — če tudi ni v bistvu eno — se vendar v navadnem pomenu besed ne loči. Gosp. Cigale gledé na to, da se prvi dve ostrejši kazni (Zuchthaus, Gefängniss) razločujete od dveh poslednjih (Arrest, Einschliessung), in dalje gledé na to, da bi besede bile razumljive občinstvu, nasvetuje sledeča slovenska imena: 1. huda ječa, 2. ječa, 3. hudi zápor, 4. zápor. Reči moramo, da v obeh omenjenih ozirih ne vemo kaj druzega boljega nasvetovati. — Gosp. Levstik je pregledal vse naše staríne o tej zadevi in našel je to-le: „Besede za „gefängniss“: Nsl. voza, óza, nahaja se ta beseda v novoslovenskih pisateljih starejše dobe, in navadna je še zdaj po Štajerskem, kakor govorí g. Cigale; a strsl. ązа, vązа znači „véz“ (band); „ječa“ se imenuje: ązilište, ązilьnica, ązьnica, ążьnica; dalje nsl. jéča, ustrezaje nemškemu „haft“ in strsl. jętilište; potem: temnica (Hipolit, Gutsman), strsl. tьmьnica (tudi v briž. spom.), srb. tamnica, srdnon. tymenitze f. gefängniss: acht tage in der tymenitzen legen. Benecke, Müller und Zarncke 3, 167. iz slovanskega; potem nsl. klada gefängniss (Hipolit), kar nej „gefängnis“ nego „stock“. Gutsman ima tudi jetniše, kar je slabo skovano, kakor sploh besede z obrazilom išče iz moških samostalnikov, kteri imajo nik na konci. Isti Gutsman ima dalje: jetnína arrest, kar bi zopet bolje značilo kako platílo (gebühr); Hipolit: jetnica carcer, a ne ustréza, kajti jetnica je ujeta žena, kakor jetník ujet mož. Isti Hipolit: prepoved arrest, vpravo: verbot, morda pripravnejše za „sekvester“, kajti Dolenjci rekajo: „gozd so jim déli v prepóved.“ Gosp. Cigale tudi govorí: zápor, zaprtje gefangenschaft; po Dolenjskem je celó slišati: „bil je v zaprtiji“, kar sploh znači, kakor tudi zápor, v početku samo „sperre“, potem „haft“, a zaprtija je slabejša beseda uže zaradi tujega obrazila ija. Mikl. „fremdw. in den slav. spr.“ 21. Na Kranjskem (vsaj po Dolenjskem in Gorenjskem, če morda tudi ne povsod) celó govoré: priprli so ga, kader ga malo zapró, morda za 24 ur, za dva dní ali tudi za teden; iz tega bi se naredila beseda prípor, kakor je zápor iz: zapreti. Naposled oče Marko (1781. leta) piše: tranča büttelhaus, custodia publica, in za njim Gutsman (1789. l.): tranča öffentlicher kerker, arrest. V Ljubljani pred novim mostom kraj, kder prodajajo ptiče, še zdaj imenujemo „pod trančo“, i baš onda so nekdaj bile ljubljanske „custodiae publicae.“ Dasitudi „Labacheričini“ učenjaki drugače učé, vendar bi jaz sodil, da tranča, ktero uže Valvasor III. 9, 672 imenuje trantschen oder gefängnis, nej druzega nego strsl. trątъ m. custodia, ktera beseda bi se s tem obrazilom strsl. glasila trąšta, nsl. troča, a z obranjenim nosnikom: tranča.“

Izvéstja ali programe

nekterih slovénskih in hrvaških gimnasij, pa memogredé nekaj slovniških opazek.

Spisal prof. Žepič.

(Dalje.)

Ne morem se pa vzdržati, da ne bi dodal še nekaj opazek, za ktere mi je dal g. Žolgarjev sestavek povoda. Na strani 14. (programe 1866.) stojí zamore. Jaz mislim, da je ta beseda germanisem (cf. vermögen). „Znamnje — znamnja — znamnij.“ Ker se velí v hrv. in tudi starosl. znamenje, toraj bi se po mojem mnénju tudi v slov. imel pisati ta pologlasni e. „Naklon.“ Sloga s Hrvati zahtéva pisati način. Sicer pa tukaj še jedenkrat velim, da se slažem čisto z gosp. Cigaletom, da so najbolji tisti termini technici, ki so skrojeni najbolj po latinskem nazivoslovju ter so pri tem najbliži hrvaškemu nazivoslovju. „Alj“. Sloga s Hrvati in tudi stara slovenščina tirja, da pišemo ali.

Str. 15. „velevni naklon.“ Velím znači saj v Hrvaškem inquam (= djal sem), torej ne veljá velevni (= imperativus), ampak zapovedni. — „Vezilo.“ Ker se veli od glagola kresati kresalo, ne bode morda napačno od vezati izpeljevati vezalo. „Kdaj.“ Namesti staroslov. же v relativu pišemo v slov. sploh r (Hrvatje pa no), torej kedar = quum, da (ne pa kdaj) (staroslov. ієгдаже, hrv. kadno). — „Pogojivnik.“ Ker se govorí pogoditi se, torej menda bolje pogodnik ali pogodivnik. — Str. 16. „vezivni“ bolje vezavni (ker od kresati kresavni).

Str. 17. „sostava“. So je po mojem mnénju samo tedaj prav pisati v sestavljenih besedah, kedar je jednako staroslovenskemu сѫ in nemškemu mit, na pr. sósed itd. Sicer je pa treba pisati se (provincijalni Hrvatje izgovarjajo ze na pr. zestati se, zebrati se). „Polpretekli.“ Izraz: halbvergangen zavrgli so uže Nemci sami, torej ne bi škodilo, da tudi Slovenci ne pišejo več polpretekli, ampak kako drugače na pr. trpežno pretekli (cf. lat. praeteritum imperfectum in hrv. prošlo-trajno). „Oblikami.“

V hrvaškem je ta beseda možkega spola (oblik, gen. oblika), ne vém, zakaj bi jo imeli Slovenci rabiti v ženskem spolu, ker so jo vendar le vzeli od Hrvatov. — „Povračavno.“ Morda bolje povratno (kakor je tudi v hrvaškem). „Osramoten“ bolje osramočen (ker od pozlatiti, posvetiti: posvečen, pozlačen).

Str. 24. (progr. 1867.) „vstrežem“ bolje ustrežem, kajti ni govorjenje tukaj o hinein, ampak le o dovršnosti. — „Skupej snidejo“, skupej je tukaj nepotreben. „Priloge.“ Jaz bi bil za pridevnik = adjectivum, a prilog bi nam mogel rabiti za „appositio, Beisatz“. „Števnike“. Slogi s Hrvati za voljo bilo bi bolje pisati brojnik = numerale.

Str. 26. „k imenski sklanji spadajo . . .“ Slovenci se vse preveč bojimo predloga na, ter često rabimo **k**, kjer bi bil morda **na** bolj prav, na pr. tukaj: spadati **na** imensko sklanjo“, obsoditi **na** smrt itd.

Str. 32. „polglasne.“ Po mojem mnénju bolje pologlasne, kajti v sestavljenih besedah sploh **o** vmečemo, in **e** za mehkimi ali ozkimi soglasniki (na pr. konjedérec). „**V**topi“ bolje **u**topí. „Opomniti se še zná“ bolje more ali kaj takega, kajti ni govor o znanju kakem. „Ukoželjnega“ bolje uka-željnega ali ukaželjnega, kajti uk**o**željnega zdi mi se germanisem.

To sem hotel opaziti pri teh dveh sestavkih, nikakor ne hoté s tem pobijati cene jednemu ali drugemu, temveč bode mi jako drago, ako prihodnje leto spet kaj tako vrstnega donese od istih gg. piscev v jedni ali drugi programi. Imam pa še nekaj opazek, ki jih ne morem zamolčati, ker sem užé pri pisanju. Pisati bi imeli teripotec ali tripotec, a ne terpotec, ker prvi del té besede bode menda imperativ (cf. hrv. kradikesa, kažiput, nadriknjiga, vadičep, gaziblato, tepihlěb itd. — „Milo a ne mjilo“ (Seife), kajti ta beseda je izpeljana od glagola miti (мыти, češki mýti); nadalje Čehi velijo mýdlo a ne mjydlo. Da je mjilo prav, morali bi pisati po slovenski tudi sjin (a ne sin) bjiti (sein, a ne biti). „Hudíč“ ima zategnjenodolgi **i**, ker ne prihaja od hud, ampak od glagola hudíti, kakor kováč od kovati; cf. hrvaški provodič (ne provodić) od glagola provoditi. „Umétovni“ ne pa umétalni, cfr. slov. užitovni; v hrv. je pa sila pridevnikov na ovni: redovni, posedovni, naukovni, kupovna (cena), muževni, listovna (pošta), (srce) jadovno itd. — „stolp“ je Säule, columna, torej té beséde ne gré v slovenskem rabiti za turris. Bolje bode zadržati v tem pomenu turen. — „Bêgune“ ne pa Bêgne, ker je genit. Begûn (cf. popačeno nemško: Vigaun). „Tolmín“ a ne Tomín ali Tmín, cf. „Tolmein.“ „Berívo“ a ne berílo = quod legendum est, cf. predivo, perivo itd. in hrv. štivo (= Lesestück), jedivo i pivo (Speise und Trank v narodnih pesmah od Jukića), učivo (Lehrstof), pecivo (Gebäck), gradivo itd. Meni se zdí, da imajo Slovenci večkrat ilo, kjer bi moralo biti ivo (na pr. posojívo, a ne posojílo). „graja“ ne pomenja le Tadel, ampak tudi Material (zlasti za grajenje plotov), od gl. graditi. „Hodé“ namesti hódijo, kujó nam. kújejo, predó nam. prédejo itd. pisati, mislim da ní slov.; kajti 3. oseba mn. smé se v slov., kakor se sploh govorí, le skrčiti, ako ima jedna od zadnjih dveh slóvek naglas na pr. letíjo (ali letijo) = leté, nesèjo = nesó. Drugače je to v deležniku, kajti govorí se noseč a ne nosijoč, posvečujoč a ne posvečujejoč itd. — „Sobota“ treba pisati, a ne sabota, cf. hrv. subota in starosl. сѫбота. „Gledišči**n**i, čitalniči**n**i“ itd. ní prav pisati, ako ima človek obzir na hrvaščino in staroslovenščino, kajti tu se piše **n** le ko posédovni pridevnik od samostavnikov, ki značijo kaj živega na pr. sestrin. Ako je težko izgovarjati -ščni-ščna-ščno, pa **č** izpustimo, saj Hrvatje časih tudi tako ravnajo na pr. kazališna igra, središni sud (na pr. kazališ**t**na, središt**n**i, kakor se večkrat tudi piše). „Knez-škof“ a ne knezo-škof, saj oba samostavnika pomenjata to isto, torej sklanjajmo oba. To isto je i v lat. in hrvaškem na pr. Bog-člověk o Kristusu. Saj tudi pravimo gospod kaplan ne pa gospodo-kaplan. „Ljubljančan**je**“, „Goričan**je**“, „Radoljčan**je**“, té pisave nam ne dopušča govorica večine Slovencev, niti staroslovenščina, niti sloga s Hrvati in Čehi. Pisati nam je temveč **i** ali pa **e** (brez **j**): Ljubljančan**i** ali pa Ljubljančan**e**. Srpân ali srpen gen. srpna a ne: srpâna, svečân ali svéčen, svéčna a ne svečâna, to išče sloga s Hrvati, ki pišejo lipanj-pnja, srpanj-pnja. „Še poglejte jih ne.“ Duh slovenščine zahtéva negacijo ne tudi pred glagolom, ki se pa more, da bode govor krepkeji, na koncu opetovati: še ne poglejte jih ne. „Lazar“ a ne Lacar, „Nazaret“ a ne Nacaret, „trapez“ a ne trapec itd. treba pisati, kakor je uže nekje pisal gosp. Cigale, če se prav spominjam. Kjer je v grškem zeta (ζ), pišimo tudi v slov. **z**; in morebiti bilo bi tudi prav, da v tujkah povsod pišemo **s**, kjer koli je v grškem sigma ali v latinskem itd. **s**: gimnasij ali gimnasija, vers, kurs, (borsa), filosof, fisika, fantasija itd. „Tačke“, mn. (izgovarjaj **a** kakor v rake predtegnjeno-dolgo) se govorí na provincijalnem Hrvaškem a ne tačka, kakor stojí v Wolfovem slovarju (= Schubkarren). Žuhek ne žehek (kakor je pri Wolfu pod Herb). Žméča od žmèhek (schwer) navadno je tudi na provincijalnem Hrvaškem, = téža, ter je torej ón (?) nepotreben v Wolfu pri tej besedi pod Gewicht. Bät, gen. báta (ták **a** kakor räk, gen. ráka) Glockenschwengel na provincijalno-hrvaškem.

(Konec prihodnjič.)

Zabavno berílo.

Originali iz domačega življenja.

Druga vrsta.

I. Slovenski Nikodem.

Spisal dr. V. Zarnik.

(Dalje.)

Spet se je naselil naš g. Nebodigatreba na šentpeterskem predmestji v Jakčevi hiši, ker preračunal je kakor pravi literat, da se s 315 gold. na leto ne more okolo zvezdnega drevoreda v prvem nadstropji ali pa okolo „rotovža“ šopiriti. Akoravno se je mož prav gravitetno in še bolj resno nosil, nego njegov chef g. Tschertschuschnigg, in akoravno je bil vedno vès črno oblečen in pod nosom kosmat, vendar so precej drugo jutro stare ženice, ko so ga v pisarnico idočega srečevale, z rokami zmahovale in pozdravljale ga, čudé se: Lejti si, lejte, kaj ste vi, gospod Rokavarjev Boštjan, spet v naši fari? To je pa lepo, prav lepo, da nas ne zapustite, da se domače fare držite! Moramo to imenitno novico precej domá povedati! Mali otroci, ko so se popoldne počasi za Ljubljanico v šolo pehali, so si ga s prstom kazali, ko je s strašno važnostjo po bureaukratski imenitno počasi iz pisarne koracal, in drugi drugemu so šepetali: vidiš, to-la so gospod Rokavarjev Boštjan! Od početka ga je to strašno jezilo, da so ga še vsi tako dobro iz študentovskih let v spominu imeli, ker je mislil, da je postal za vse Šentpeterčane strašno imeniten gospod, ker ima cesarsko službo (ker je pi-

ôntar), da bodo zdaj neznani rešpekt pred njim imeli, pa zmotil se je — Boštjan v zelenem pruštafu in v rjavih mezlanastih hlačah in pa Boštjan v resni črni suknji pa z očali na nosu, — bil je Šentpeterčanom le zmirom stari Boštjan iz srednje rokavarske Hrušice. Pa naš g. Nebodigatreba ni bil hudobnega srca; ko je stvar malo bolj na tanko premislil, ga je vse to pozdravljanje in spoznavanje nepopisno genilo, dve debeli solzi si je iz vsacega očesa obrisal, da ga njegova stara fara še le vedno v časti drží, čeravno je bil po svoji nesrečni teti Urši Rogomeli 1848. leta za Antikrista razglašen. Tudi stare ženice mu niso zastonj obetale, da bodo po vsej fari novico raztrosile, da je spet tukaj, ker kmalu je imel rano v jutru v svoji sobici posebno na tržnih dneh celo trumo žén z jerbasi na glavi iz Udmata, iz Kašlja, iz Tomačevega in iz vseh druzih vasí šentpeterske fare, ki so čakale na avdijencijo, kakor pri kakem ministru. Pa kaj je bilo temu vzrok? Gospod Boštjan so prišli do tega prepričanja, da človek ne živí samo ob tem, kako gospoda Tschertschuschnigga v vradniški hoji, v nagrbančenji obraza in v višavi cilindra posnema, temuč tudi zvečer ob dobrih gorenskih klobasah, ktere kakošni trije masleci ognjenega Ipavca ali Hrvata namočijo; — vžitek, kterega je neizmerno čislal in kterega ni mogel s 315 gold. na leto vsak sleherni večer špogati. Čeravno je vedno veliko do svoje vradniške častí držal, dal se je le vendar v tej zadevi ženam pogovoriti in omajati, ker samo literarna slava mu je bila „noli me tangere“, ali pa „pusti me v miru.“ Bilo je namreč takrat ravno eno leto po laškem in magjarskem puntu, in veliko sinov šentpeterske fare se je med raznimi polki na Ogerskem in na Lombardo-Beneškem mudilo. Prišle so ženice toraj k Boštjanu s tistimi preznanimi pismi, kjer pošteni prostaki, tamborji in frajtarji vsi enako, soglasno, kakor da bi se bili zmenili, na čelu lista najprej stariše, brate, sestre in vso žlahto pozdravljajo, potem pa na konci pohlevno, sramežljivo prošnjo „za en par krajcarjev“ med druge vrste vrivajo. Ta pisma je Boštjan ženam prebiral in tolmačil. Imel je tudi kmalu za svoj trud stalno tarifo odločeno, kteri je morala vsaka ženica brez vsega barantanja zadostiti, ako je hotela zvedeti za „koliko par krajcarjev“ se jej njen ljubi sin Primož, Jaka ali pa Ureh na Laškem priporoča. Pismo prebrati, ktero je imelo dve strani, bila je tarifa dva stara krajcarja, kar je bilo pa bolj obširnega, pa stari groš. Da je Boštjan našim hrabrim vojakom v Italiji in na Ogerskem v diplomatiških notah odgovore dajal, in časi v liste kak par starih bankovcev zavil, to se umeje samo ob sebi; — za ta trud je bila tarifa za vsako stran stara šestica. Ko se je časi sredi pisave soldaškega pisma spomnil, da je on slavni pesnik „der stillen Seufzer eines krainischen Barden“, bilo ga je takega priprostega posla kar v nohte in v lase sram, pa tolažil se je s tem, da je ž njim vred že marsiktere velike može slična osoda zadela. Mislil si je: v starih časih je Platon poleg svojega modrovanja z žitom tržil, Američan Benjamin Franklin je sveče vlival, v današnjih časih sta bila slavna Nemca Freiligrath in Gervinus priprosta trgovska pomočnika, ki sta po dnevi suho robo, arenke, fige in rožiče prodajala, po noči pa nesmrtna dela kovala in še tako veliko druzih „meni enakih mož“ — zakaj ne bi jaz na račun gorenskih klobas naših hrabrih sinov na Laškem in Ogerskem z novicami njihove mile domovine razveseljeval?!

Tudi v druzih zadevah je bil Boštjan zeló v svoji fari na glasu, posebno so mu žene zadnji teden pred šolskim letom pripeljale celo tropo tacih paglavcev, ki so imeli namero, skočiti čez strašno brezno, ki se mu pravi pismena naloga iz nemškega jezika „ajngebanje“, in to iz 4. normalnega klasa v 1. latinsko šolo. Rekle so matere, če se fantje za ta strašni dan (ajngebanja) od Boštjana, ki je tako učen, pravih „furkelnov“ ne navadijo, pa so izgubljeni.

Za tako „važno“ pripravljanje so navadni štruftarji ob vso veljavo prišli; to je bil edini Boštjan, za kterega so matere mislile, da je kos vsem tem zvitim in prekanjenim profesorskim bučam, ktere le tuhtajo, kako bi nadepolnim sinovom pot v prvo šolo s trnjem nastlali. Tudi bi bil Boštjan lahko celo leto prvi štruftar v svojej fari, pa si je mislil: če se že človek mora s kakim postranskim poslom ukvarjati, naj že bo vsaj s takim, ki malo na literarno polje cika, kakor našim hrabrim vojakom pisma pisati, — da bi si pa človek na stare dni z otroci glavo ubijal, tega pa ne po nobeni ceni — to bi bilo pa malo preveč ponižalno!

Da je pa naš gospod Boštjan Nebodigatreba, po vsej šentpeterski fari slavni pisatelj soldaških pisem, ustrezal svojej strasti po pravih gorenskih klobasah, imel je zarad tega vsak večer svoj glavni stan ali „generalkvartir“ v krčmi, ki se nahaja pri mostu med spodnjim Poljanam in Štefanovo vasjo, kjer se je točilo izvrstno ipavsko vino, ktero je Boštjan kot pravi fant iz fare na tanko poznal in v ktero je zmirom svoje brezštevilne literarne in uradniške skrbí vtapljal. Imenoval je on krčmo pri „debelem botru“, ker je zmirom ležal sredi dvorišča, predno se je moglo v vežo stopiti, strašno velik še bolj pa debel in mastno rejen rjav pes, ki se ni ognil nikomur druzemu — še polnemu vozu senâ ne — nego našemu Boštjanu, ako ga je prijazno in prilizneno nagovoril: „nu, boter, umeknite se nu malo, pojte nu malo na stran! Kar je pa še bolj Boštjana nego debeli boter in gorenske klobase vleklo, bili ste dve krasni hišni hčeri, kteri ste mu ipavca na mizo nosili; najstarši visoke junonske postave, modrih očí in belkastih las, bilo je ime Liza, druga je bila pa Kornelija, kteri obe je Boštjan, ki je rad ženska imena spreminjal, klical Vošpeta in Korčaha. Tukaj je imel že svoje odmerjeno „sveto“ mesto v kotu pod bridko martro v prvi sobi, kamor so tudi možje v irhastih hlačah zahajali, ker on se ni nikdar v ekstra-sobo zmotil, — šel je najrajši med „narod“, kakor se je sam s seboj zadovoljen izraževal. Tù je iz turnčkaste lule tabak pil in med strašnimi oblaki veliko politiko razkladal možem, ki so z odprtimi ustmi va-nj zijali in z nepopisno pozornostjo vsako njegovo „sveto“ besedo na ušesa vlekli, kakor da bi bila prerokovanje v pratiki za prihodnje leto. Najbolj pazljiv učenec in poslušalec mu je pa bil neki mladi inšpektor, ali pa rešpêhtar, kakor ga je Boštjan krstil, nekega novega američanskega drustva na akcije za vpeljavo novih iznajdeb: kako se napravlja iz kebrov najokusneje olje, iz bolh po samih vijolicah dišeče mazilo ali parfum, iz uši pa, kako se delajo najlepše, kakor sneg bele sveče. Rešpêhtarjeva naloga je bila pozvedeti, kje se med Slovenci najkrasnejši eksemplari teh prvotnih artikeljnov nahajajo, da bi jih nabiral, nakupoval in potem pa v američanske fabrike pošiljal. Za zadnji artikelj je Boštjan gospodu rešpêhtarju velike obljube delal, kajti djal je, da ima domá strašno debele perijohe, kjer ima od centa do dveh centov težke narodne uší zaznamovane in opisane, ktere so že davno zrele in godne, da jih v velike fabrike v Boston in Cincinati pošlje, ker drugače bodo materi Slovenii kožo prejedle; — ali s tem dostavkom, rekel je Boštjan, kakor pošten in pravičen kristjan, ki neče nikogar ogoljufati, da jako jako dvomi, ali bi kterikrat sveče iz teh uši narejene gorele, ali pa še celó komu svetile?? Rešpêhtar je bil te novice strašno vesel in je rekel, te koj ko bo zvedel po kterih hišah se v Ljubljani in v druzih slovenskih mestih držijo,

bode si nekoliko tisoč velikanskih vreč ali žakljev naročil, da bi jih neko temno noč, ko bo dež scurkoma lil, polovil in čez atlantsko morje poslal sebi in slovenskemu narodu na korist. Rešpehtar in Boštjan sta si v roke segla in počila, da bosta pri prvi priliki v Ljubljani v španovii vse narodne uší polovila in še ta večer sta pri „debelem botru“ na dober vspeh likof pila.

(Dalje prihodnjič.)

Dopisi.

Iz Gradca na dušno. ⁂ — Blagomili čutki so nam danes srca vnemali pri gomili predrage pisateljice Josipine Turnogradske Tomanove — pred njenim veličanskim spomenikom! — Piramida, nad 16 čevljev visoka, vseh tukajšnih sester in sestric odlična kraljica — kakor dosihmal rajnica — ob čelu krasno venčana; od vrhunca do tal pokraj napisa viseči kiti temnozelenega bršlena, prihiteli za otožno svečanost od rojstnega grada; nad podnožjem jednak opas in ob robih venca po sorodnici pripeta; po vseh graških pokojiščih edinica s slovenskim napisom, obče čislana, neumrlej veličastna hvala, prelepa dika rodbini, narodu slava v daljne kraje in veke, rodoljubom posvečena milica, mogočna trubla v prebud in zavest strmečim rojakom, resna svarica v ptuje zavitim. — Okoli spomenika plamti sred šesterih svetilk kaj krasna velika raznih boj — tudi naših — verno molitev: „Večna luč jej naj svéti!“

Iz Goriškega. — V Rihenberku bodo čitalnico 10. dne t. m. slovesno odprli. — Tudi pravila za čitalnico v Kanalu so že potrjena.

Iz brezovške fare na Primorskem 30. okt. — V naši okolici se letina ni kaj vrlo obnesla: sená je bilo še dovolj, žita sploh srednji pridelek, fižol nam je slana poparila; kar je ajde suši ostalo, jo je še neusmiljena burja otresla, sploh vse sočivje je suša stisnila. Kar pa se sadja tiče, smo zadovoljni; marsikteri forint so si Brezovčani sè sadjem pridobili, in upati je, da ga bodo čedalje več, kajti naši ljudje so se posebno poslednja 4 leta vrlo poprijeli sadjereje. Kdor brezovško vas obhodi, prepriča se lahko, kako mogočno mlada drevesca rastejo in obilen pa žlahen sad obetajo. Dragi rojaki, le tako naprej! dajajte svoji mladini lep izgled delavnosti, saj besede mičejo, izgledi pa vlečejo. Hitimo naprej, in poostrimo uma svitle meče, da nas koló časa zatrlo ne bode. — Naj dodam še eno redko dogodbico: 17. dne t. m. je neka žena iz Ostrovice čvetero otrók (vsi so bili fantiči) porodila, pa še tisti dan, koj po sv. krstu, so se v večnost preselili. Porodnica se dobro počuti. Omenjena žena je imela pred dvema letoma dvojčeke, kasneje enega fantiča in zdaj štiri; v dveh letih tedaj sedmero otrok. Prevelik blagoslov božji!

Iz Sodražice 30. okt. B. St. — 22. dne t. m. je pol ure od našega trga zgorela lesena koča; zavarovana menda ni bila. Gospodarji, zavarvajte saj svoja pohištva. Ta majhen denar, ki ga za to plačate, lahko pogrešate; v nesreči vam je pa na veliko dobroto. Naši pridni ljudje so brž hiteli z gasilnico na pomoč; ko so tjè prišli, je že streha doli padla. Pravijo, da nihče drugi ni kriv ko gospodar sam zavoljo tega, ker pepel nosi pod streho sè slamo krito. Varujte se ognja! Velika pomoč je gasilnica; naš trg bi bil še vdrugič pogorel, ako bi je ne bilo. Hvala tedaj prejšnjemu županu J. St., ki je veliko dobrega storil pri trgu. Pred 12 leti je Sodražica bila revna, umazana, blatna vas; po sredi je tekla voda in pri vsaki hiši je bila po hlevih in po kletih; on je dal skopati graben in ga ozidati, povrh pa je dal škrlí položiti. Kakih 400 do 500 gold. se je izdalo za to. Zdaj pa vseh teh napak ni, tudi poti in ceste je lepo poravnal. Hvala mu!

Iz Ljubljane. Načrt poti, kjer bi šla železnica beljaško-ljubljanska, je že dodelan. V tej veseli vesti nas je gledé na beljaško-ljubljansko železnico, morebiti pa brez potrebe, le nekako osupnila novica, ki so jo prinesli te dni mnogi časniki, da je c. k. ministerstvo kupčijskih zadev zaukazalo, da naj začne c. k. glavno nadzorništvo železnic avstrijskih tehnično pregledavati načrt za železnico iz Beljaka čez Predél na Gorico in pa načrt nadaljne železnice iz Gorice skozi Dol v Trst.“

— Novi prvi vladini svetovalec knez Lotar Metternih je pretekli teden nastopil svojo službo v Ljubljani.

— Ker se mnogo govorí o razdvojenem glasovanji slovenskih poslancev v državnem zboru in je tudi gosp. Svetec v svojem dopisu v 44. listu „Novic“ nekoliko opisal zgodovino omenjenega razmerja, naj še mi bolj na drobno povemo, kako je to bilo. En dan pred 3. branjem, ko debata še ni bila dokončana, so se dr. Toman, dr. Klun, Svetec, Črne, Pintar, Lipold in Lenček res pred začetkom zborovim posvetovali, kako bojo glasovali po 3. branji ustave, in pet proti dr. Tomanu in Pintarju jih je sklenilo za ustavo glasovati. Grof Barbo in Ljubiša nista bila zraven, ko je bilo posvetovanje; torej ju menda tudi sklep ni mogel vezati. Ko pa levica Poljakom ni nobenega popravka potrdila, so oni (Poljaki) sklenili enoglasno zoper ustavo glasovati, in vsled tega se je tudi g. Črne premislil; ker je g. Lenček odšel na odpust, se je tedaj zgodilo, da so nazadnje le trije za ustavo glasovali. Škoda, da se ni klub po končani debati še enkrat posvetoval, kaj da je storiti pri 3. branji. — Naj pri tej priliki popravimo pomoto, po kteri se g. dr. Tomanu pripisuje sestavek v 31. listu „Novic.“ Saj vsak, kdor sestavek le površno pogleda, vidi, da prva tretjina njegova je gol prestavek tega, kar je „Tagesp.“ sploh v državnem zboru pisala, poslednja tretjina pa je vzeta iz Svetčevega pisma; kar je vmes, je pretresovanje nekterih posamesnih členkov ustave, in če se kakih 20—30 vrstic „Novičinih“ vjema z mislimi dr. Tomanovimi, pa tudi druzimi (ker nam dohaja več pisem od naših poslancev), kako se more po takem sestavek pripisovati njemu? To omenimo le memogredé, da se vé, kaj je pravo.

— Kako prav je imel dr. Toman, da je unidan v seji državnega zbora, ko so ga levičniki motili v govoru in jim je predsednik Giskra še prikladal, s pravim imenom očital to psovanje in da ni hotel preklicati svojih besed, potrjuje celó graški „Telegraf“, kteri Slovencem sicer ni prijazen, v 251. listu pod naslovom „Slike iz državnega zbora“ v dopisu iz Dunaja rekoč: „Danes se je dunajski parlamentarizem zopet pokazal v goli svoji glorii. To so bili prizori! Predsednik Giskra je divjal kakor furija, da jej je bilo malo para. Tulil je na poslanca Tomana tako, kakor v nekdanjih časih mogočni predstojnik na svojega podložnega pisarja v pisarnici itd. itd.

— Noben trezen človek sicer ni verjel, kar se je iz Dunaja zatrobilo po svetu, da so naš svetli knezoškof „sodelavec „Laib. Zeitung-e“, ki se je tudi vstopila v vrsto konkordatoborcev.“ Ker pa ta abotna pravljica skače iz časnika v časnik, moremo zagotoviti, da vse to so lažnjive čenče, ter se nadjamo, da poštena vredništva bojo preklicala, kar so zajela iz motnega vira.

— Nekteri udje nemške kazine nabirajo podpise za odpravo konkordata. Ker je národna večina mestnega odbora bila trden jéz, kterega se „Pressini“ gla-

soviti ljubljanski „kapital“ in ljubljanska „inteligencija“ ni upala predreti, izbrala si je peščica Megerle-Mühlfeldovih privržencev drugo bolj pohlevno pot, da more svojemu velikemu konkordatoborcu ponosno reči: „Lej, une 38 krajnske soseske z 4000 podpisi, ki so se potegnile za vzdržanje konkordata, niso nič; mi mi smo pravi zastopniki kranjske dežele, ker „Pressa“ nam je dala diplomo, da reprezentiramo „kapital“ in „inteligencijo“! — Da se Bog usmili tega kapitala in te inteligencije!

— „Novice“ so v poslednjem listu po mnozih jim razodetih željah vprašale „Laib. Zeit.“: kako to, da je molčala o mnozih silovitih ekscesih, ko je vendar poprej tako zgovorna bila celó v malih stvarcah? „Laibacherica“ odgovarja na to v 251. listu, kjer navaja nekoliko tega, kar so „Novice“ pisale, a kakor zvit jezičen dohtar izpušča ravno to, kar so prav posebno povdarjale „Novice“, namreč to, „da pretepi in druge nerodnosti so bile in bodo, dokler bo svet stal in to ne samo pri nas, temuč povsod.“ Po takem tedaj „Novice“ niso dolžile ne g. Pajka, da ni odvrnil nerodnosti, ki so se godile poslednji čas v Ljubljani, kakor niso hvalisale g. dr. Costo, ako pod njim ni bilo tako silnih pretepov, kajti to in uno je le naključba (Zufall). „Novice“ so le interpelirale „Laib.“: kako to, da zdaj molči, kakor da bi sami angeljci bili v Ljubljani, poprej pa je vsako stvar ogovarjala, če je le kak voznik pokal po mestu ali prehitro vozil. „Laib.“ se sicer opravičuje v 251. listu, da je „nur diejenigen etc.“ razglaševala. Kdor nima njenih listov pred seboj, bi morebiti verjel tem njenim besedam; kdor pa jih ima od onega časa, kar je policija v rokah mestnih, bo videl, da vse to besedovanje je piškav oreh. Ali se niso „Novice“ večkrat čudile nad „polžem, ki je tako pogostoma kazal svoje rogé v „Laib.“?“ Ker se „Laib.“ hvali, da je Sokolovo homatijo popisala „in der rücksichtsvollsten (?!) Weise“, jo moramo vendar opomniti tega, da je imenovala že dvojno hudodelstvo, predno je c. k. sodnija še svojo sodbo izrekla. In če „Laib.“ le od dveh pretepov vé, jih mi vemo veliko; in če ona se grozí nad tem, da smo rekli, da je „kri scurkoma tekla“, ji moremo priče povedati, ki so to videli na gornjih Poljanah; naj gré prašat v bolnišnico, kako še danes gré tistemu, ki so mu glavo potolkli na gornjih Poljanah; naj gré prašat g. dr. R.: ali mu niso tatje v pisarnico vlomili itd. itd. In ker ni nič omenila, kaj se je spet to nedeljo godilo, povemo jej mi, da ste ponoči bile dve prav krvavi bitki domačih ljudí, ena pred Žrjavčevo hišo, druga pa pri sv. Florijanu. Z vsem tem — in to še enkrat rečemo — niso „Novice“ htele „ilustrirati“ županovanja Costovega, pa tudi ne črniti namestništva Pajkovega, le samo to resnico so hotle konstatirati pred svetom, da je „Laib.“ poprej rada pripovedovala, kar se je nerodnega zgodilo in njene prijatlice „Tagespost“ in „Triesterca“ itd. so jej zvesto sekundirale, zdaj pa pri obilem materijalu ne črhne besedice! — Kolikim Ljubljančanom je „Laib.“ organ, to ona sama najbolj vé; mi je ne zavidamo za to število; nam je le zato, da smo zdaj ključ našli, zakaj je v prejšnjih časih vsako malenkost obešala na veliki zvon. Nadjamo se, da pravična deželna vlada, ktera stojí nad strankama, in na ktero se po „Laib.“ tudi mi pozivljamo, bode najbolje razsodila: ali je nekdaj pod cesarsko policijo in zdaj pod namestovalno res manj nerednosti vpisanih v zapisnike kakor pa pod županovanjem Costovim? Statistika bode najbolja priča.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz zbornice poslancev nič novega. Prof. Arndts je zbornici gosposki izročil prošnje 38 sosésk kranjskih, naj ostane konkordat. — Prvi batalijoni francozke armade so že v Rimu; laška armada tudi poseda papeževe dežele; Garibaldi se je vtaboril s 6000 prostovoljcev v Monte-Rotondo; po takem sv. očeta čakajo bridki časi. — Hrvaški deželni zbor je sklican na 2. decembra; pozivnica povdarja prav odločno dvalizem; po predpisanem novem volilnem redu odpade 54 poslancev, ki jih narod voli; magjaronskih velikašev, vélikih županov itd. pa pride veliko v zbor. Samostojnosti in neodvisnosti trojedne kraljevine koplje ogersko ministerstvo grob.

Zadnja beseda!

Togoten pisavec „iz Ljubljane“ je v svojem popisu stoletnice kmetijske družbe v 246. listu „Triesterice“ med drugo tudi to vpletel, da „Novice“ niso moja lastnina, ampak družbe kmetijske in da so 1848. leta „in Folge geschickter Manöver“ prišle v lastnino družbenega tajnika. Nanašaje se na §. 19. tiskarne postave sem zahteval od vredništva „Triest.“, naj natisne poslanico mojo, v kteri dokazujem, da je to laž, kar je dopisnik pisaril o lastnini (zalogi) „Novic.“ „Triesterca“ je čez en teden še le prinesla moj razglas, ker ga je popred poslala svojemu pisavcu v znanje, da je potem z dolgimi zvijačami skušal v 253. listu zagovarjati, kar je rekel v 246. listu. Gnjusi se mi, kaj več o tem govoriti; zgodovina „Novic“, po aktih dokazana, naj je moja priča: **Sl. kmetijski družbi nikoli ni na misel prišlo** izdati slovenski časnik. Jaz sem bil, ki sem prosil dovoljenja 1841. leta; al sama moja prošnja takrat, ko je slovensk časnik v Ljubljani bil strašan hudournik, bila je preslaba; obrnil sem se do sl. obrtnijskega društva, in ko tudi to še ni bilo zadostna podpora, obrnil sem se še do sl. kmetijske družbe, in s pismom od 4. sušca 1842. pod štev. 29. je odbor družbe kmetijske izročil **mojo prošnjo v dokladi** c. kr. deželnemu predsedništvu, ter svoje pismo s temi-le besedami sklenil: „Geruhen Euer Excellenz bei der höchsten Hofbehörde dahin zu wirken, dass dem Ansuchen des Buchdruckers Josef Blasnik Statt gegeben werde.“ Mar je kdo tako neumen, da bi mislil, da sem jaz prosil za to, da viša c. k. policijska oblast kmetijski družbi dovoli časnik?! In čez eno leto, — to je 10. sveč. 1843. — prišlo je dovoljenje, da smejo „kmetijske in rokodelske novice“ „im Verlage des Buchdruckers Josef Blasnik zu Laibach erscheinen“ pod to kuratélo „dass für die Redaction dieses Blattes stets ein hierzu geeigneter und vertrauenswürdiger Mann aufgestellt wird.“ Vprašam tedaj vsacega poštenega človeka: čigave so „Novice“? Prosta moja volja je bila, da je družba jemala sprva naročila na-nje, ker pri novem in skor čez 50 let prvem slovenskem časniku mi to ni na škodo bilo. 1848. leto in pozneja leta pa so kakor mnoge druge časnike in vso časnikarstvo predrugačila tudi „Novice“, ki so zmiraj bile in so še danes moja postavna lastnina. Gosp. dr. Bleiweis je bil zmiraj le njih vrednik in nikoli ni segal po moji lastnini. Če žolčni dopisnik „Triesterčin“ misli, da „Novice“ donašajo sila bogastvo, saj si lahko pomaga: dandanes ni treba beračiti več kakor sem jaz moral beračiti za izdajanje časnika, naj izdaja 10 „Novic“ in morebiti si kupi grajščino, ktere si jaz še nisem mogel kupiti. Jožef Blaznik.

Odgovorni vrednik: **Janez Murnik**. — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.